د زده کړې دا مواد د افغانستان د کرنې په مسلکي لیسو او انستیتوتونو کې له اړوند چارتونو سره د درسي مرستیالو موادو په توګه کارول کیږي او سربیره پردې په باغونو او قوریو کې په عملي بڼه کارول کیږي.

خپرونکی د انسان په تنګسه کې (PIN) موسسه

www.peopleinneed.cz

د چک جمهوریت د پراختیایي ادارې په مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمړۍ ګڼه مالوماتي پاڼې (Factsheet) – د بنسټيزو مهارتونو زده کړه – د بڼ (باغ) جوړول

د کرنيزو زده کړو پروګرام

انسان په تنګسه کې موسسه – چک جمهوريت

2014

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمړی ګڼه مالوماتي پاڼې (factsheet) - د اساسي مهارتونو زدکړې- بڼ جوړول

لړ لیک:

1. سریزه
2. سوداګریز پلان
3. د ساحې ټاکنه – د هوا حالات او اقلیم
4. د ساحې ټاکنه – د خاورې ډول
5. د ساحې چمتوکول
6. د ځمکې چمتو کول
7. د ونو او ورایټیو ټاکنه
8. طرح، ډیزاین، په بڼ کې د نیالګیو کښېنولو تګ لاره
9. د ونو ترمنځ واټن
10. د نیالګیو کښېنول

1. سریزه، د مالوماتي پاڼو پېژندنې ته ښه راغلاست

تاسې د مالوماتي پاڼو په لومړنی برخه لاس کې لرئ کومه چې د انسان په تنګسه کې موسسې لخوا چمتو شوې دي. کله چې تاسې د یوه باغ د جوړولو نیت کوي نو باید د بڼ د جوړولو پلان مخکې له دې چې نیالګې کښېنوئ جوړ کړئ. دواړه کارونه باید په یوه وخت کې پیل نکړئ (د نیالګیو له ایښودو مخکې باید پلان جوړ وي). د غه پاڼې تاسې ته په افغانستان کې د یوه باغ د جوړولو عملي مالومات وړاندې کوي. هیله ده چې د دغه مالوماتي پاڼو له لوستلو ګټه واخلی او خپل نظریات له موږ سره شریک کړئ.

1 . سوداګریز پلان

راځئ چې یوځل د بڼ جوړوني عصري او مدرن سیستم ته وګورو. آیا تاسې خپل ترلاسه شویو زراعتي محصولاتو پلورلو ته کوم پلان لرئ؟ نو د یوه بڼ د جوړولو لومړی ګام اقتصاد دی- ستاسې د سوداګری د طرحې پای د بازارونو او د قیمتونو د کتنې پورې او همدا راز هغه پانګوونه چې پر تولید باندې شوی ده اړه لري.

- تاسې له یوه مارکیټ یا یوه ښه بازار څخه څومره واټن لرئ؟ بازار ته د محصولاتو پر انتقال مو څومره مصرف کیږي؟ هغه قیمت چې تاسې یې تمه لرئ څومره دی.؟
- کارګر له کومه او په کوم قیمت موندلاشئ؟ آیا کارګر ته لاس رسی آسانه دی کنه؟ ستاسې لومړنی عملیاتي لګښت څومره دی؟

دا یوازې لومړنی هڅې دي چې په سوداګری کې د بازار موندنې لپاره تر سره کیږي. تاسې باید دا پوښتنه وکړئ چې آیا ستاسې پانګه ونه په کرنه کې ګټه لري کنه؟ که چیرته بڼ ستاسې د شخصي مصرف لپاره(د کورنی د مصرف لپاره) وي نو بیا له دې برخې څخه تیر شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه: د سوداګرۍ د پلان کولو لپاره تاسې کولای شئ چې د PIN لخوا د چمتو شویو موادو څخه ګټه واخلئ. دغه کتاب په لیسو کې د سوداګرۍ د زدکړو د لارښود کتاب په توګه تاسو ته برابر شوي ده. د دغه کتاب د ترلاسه کولو لپاره د انسان په تنګسه کې موسسې له کارکوونکو سره اړیکه ونیسئ. د تجارت یا سوداګرۍ د بنسټیزو مهارتونو د زدکړې کتاب تاسو ته د PIN لخوا چمتو شوی.

2. د ساحې ټاکنه- د هوا حالات او اقلیم

د سایت یا مناسبې ساحې او د میوې د بڼه ډول ټاکنه د یوه بڼ د جوړولو لومړنی ګام دی، چې د سوداګرۍ د طرحې او پلان سره یو ځای پرمخ ځي. د هوا حالات، ارتفاع، د تودوخې درجه، د لمر وړانګې، د هوا سوړوالی او ورښت دا په ګوته کوي، چې کوم ډول میوه چیرته تولید کړو. د هوا د حالاتو ترڅنګ یو شمیر نور عوامل هم شته چې باید لا زیات په پام کې ونیول شي، لکه د خاورې ډول او د اوبو شتون.

د افغانستان ډیری سیمې غرنیزه هوا، سوړ او وچ ژمی لري، پرته له ټیټو ځمکو چې وچه او نیمه وچه هوا لري. ډیری لږ هغه درې چې له پاکستان سره په پولې پرتې دي د هند له موسمي بادونو برخمنې دي، چې معمولا د سویل ختیځ له پلو راځي او د سمندر لنده او ګرمه هوا له ځانه سره راوړي. افغانستان واضح او مشخص فصلونه لري، ګرم دوبی او ډیر سوړ ژمی لري. په دوبي کې د حرارت درجه په شمالي درو کې تر (120 ° F) 49 ° C پورې ثبت شوې ده. د ژمني هوا سوړ والي یې هم په منځنی کچه (15 ° F) 9- ° C د ۲۰۰۰ متری (۶۶۰۰) فوټه لوړوالی په هندوکش کې معمول ده. هوا په لوړو ځایونو کې توپیر لري او سره هوا هم په لوړو سیمو کې وي.

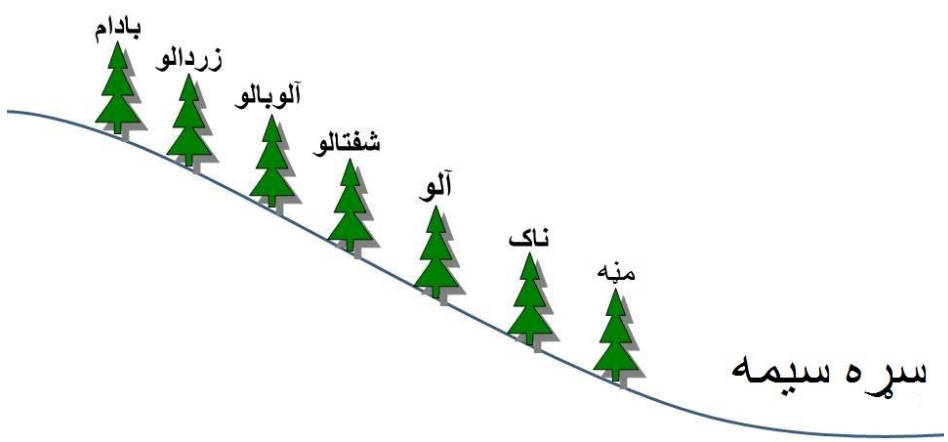

د ځمکې شیب، مثبت او منفی اغیزه یې د تودوخې په درجه باندې

په پاسني تصویر که وښودل شو چې میوه لرونکي کلک زړي ونې لکه، بادام، زردالو، الوبالو او شفتالو، چې ژر ګل کوي باید په لوړو سیمو کې او منه، الو او ناک چې وروسته ګل کوي د باغ په ټیټو ساحو کې کښینول شئ. هغه ونې چې ژر ګل کوي باید په سړو سیمو کې له کښینولو یې ډډه وشي، ځکه چې هغوی ژر ګل کوي او ګلان یې د سړې هوا سره له منځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي.

- د ځمکي شوه (میلان) د میوه لرونکو ونو له dormancy یا د استراحت دروې څخه په وتلو باندي اغیزه لري او دا ډول تاثیرات باید په پام کې ونیول شي. سوېلي ساحې په پسرلي کې ژر ګرمیږي په داسي حال کې چې شمالي شوه بیا برعکس کار کوي. ختیځي برخې متوسطه وې او د سوېلي برخو شوه (د لمر خوا) تر ټول زیات لمر تر لاسه کوي. دا ډول ځمکي په پسرلي ژر تودېږي، په دوبې کې توده او وچه هوا لري او په مني کې بیا ډیر ورسته سړېږي. د محصولاتو رشد په سوېلي برخو کې بیا اوږد دی.
- شوه (میلان) په شمالي طرف (تیاره خوا) کې مخالف عمل کوي. په ګرمه هوا کې (دافغانستان ختیځ او سوېل) کې شمالي شوه (میلان) کیدای شي چې د پانه ریژیو ونو لپاره ګټور وي.
- ختیځ او لویدیځ لورته میلان د شمالي او سوېلي برخو په منځ کې موقعیت لري. که چیرته موږ ختیځ لوري ته میلان له لویدیځ لوري سره پرتله کړو، نو لویدیځ طرف شوه له ختیځ لورې نه ګرمه ده.(دغه تحقیق در حرارت درجې په اړه د شرقي او غربي لمنو په برخه کې د پنبې پر کښت په افغانستان کې عبدالاحد احد تر سره کړی دی.)

3 . د ساحي ټاکنه- د خاورې ډول

میوه لرونکي وني د میوې د تولید لپاره یو ډول ځانګړې خاورې، لمر او خوارکي یا غذایي موادو ته اړتیا لري. خو بیا هم ټولي میوه لرونکي وني یو ډول وضعیت نه لري.

له بیلابیلو سرچینو لکه سیمه ایزې قوریې، د کرنې د ترویج له مامورینو او یا هم له انټرنیټ څخه د هغه ونو په اړه چې تاسې یې غواړي کښینوي، د نیالګي د کښینولو د ساحې جوړول او د ځانګړې ډول خاوري په پام کې نیولو په اړه مالومات واخلی.(او یا هم د ونې بدلول، د خاورې مشخصاتو ته په کتو سره .) دا کار تاسې سره مرسته کوي تر څو د ونې له روغتیا څخه ډاډمن شې او داسې ونې ترلاسه کړئ چې هرکال تاسې ته میوه تولید کړي.

د سطحی خاوری نمونه باید pH د تجزیې او تحلیل لپاره راټولي شي. نباتات معمولاً له 5 تر 7.5 pH پورې ښه رشد کوي. خو په هغه کتاب کې چې (د عبدالاحد احد د احداث باغداري در افغنستان تر سر لیک لاندی لیکل شوی) ویل شوې چې نباتات معمولاً له 5 نو تر 7.5 pH پورې ښه رشد کوي. همداشان 6 تر 7 pH د باغداري د محصولاتو لپاره مناسب ګڼل شوي دی. مناسب pH د بیلابیلو ونو لپاره په لاندي جدول کې ښودل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورې پي اچ او مناسبې خاورې:

د میوي ونه	د خاورې پي اچ	د خاورې ډول او د خاورې او نبات ترمنځ د جوړښت یا تعامل درجه
منه	5.0 – 6.8	منه په اسیدي خاورو کې ښه نتیجه لري
توت	5.5 – 6.5	نسبتاً اسیدي خاوري خوښوي.
الو	5.0 – 6.5	الو په اسیدي خاورو کې تر خنثی پورې ښه نتیجه لري،او ندرتاً په قلوي خاورو کې رشد کوي.
زردالو	6.0 – 8.0	ضعیفه قلوي خاوره - کمزوری اسیدي خاوره هم خوښوي.
بادام	6.5	بادام ،اسیدي، خنثی او قلوي .pH کې حاصل کوي.
شفتالو	6.0 – 6.5	شفتالو په اسیدي خاورو کې ښه نتجه لري. دغه ونې sandy loam خاوره خوښوي او ښه زهکشی ته اړتیا لري.
ناک	6.0 – 6.5	ناک 5.0 تا 7.5 pH منلاى شي.
مالټه	6.0 – 7.5	د مالټې لپاره تیزابي pH ښه دی تر خنثی پورې
انار	5.5 – 7.0	سپکې اسیدي خاورې د انار لپاره ښه نتیجه لري، او همداشان انار تر ډیره په اسیدي او قلوي شرایطو کې ژوندي پاتې کیداى شي.
پسته	7.1 – 7.8	له قلوي چاپریال نه په ګټې اخیستو د پستې ونه په لړ تغیر سره د pH په وړاندې مقامت کوي. او د ضرورت پروخت د لوړه قلوی په مقابل کې هم مقاومت کولي شي.
ګیلاس	6.5 -7.0	د ګیلاس ټولې ونې په سپکو خاورو کې ژوند کوې او شګلن خاورې یې د خوښې وړ دي. ګیلاس په کلک او درنده خاورو کې مه کښینوئ. د ګیلاس لپاره مناسب 6.5 pH دی، خو په هر سیمه کې له 5.5 تر 8.0 د خاورې pH وې ورته د منلو وړ شرایط دي.
لیمو	5.5 – 6.5	لیمو په لومې او یا sandy loam خاورو کې ښه رشد کوي. تروې خاورې، درنده رس خاوره هم د لیمو د رشد مخنوی کوي
املوک	6.5 – 7.5	په خنثی خاورو کې ښه رشد کوي
زیتون	5.5 – 7.5	د زیتونو ونه په خنثې pH کې ښه پایله لري او 5.5 تا 7.5 ورته د منلو وړ ده
انجیر	6.0 – 6.5	دغه ونه متوسط ترپوالې منل شي . خو باید ډاډه شو چې خاوره ډیره اسیدي نه وي، انجیر ونه ټیټ pH نشي منلاى.
چار مغز	6.8 - 7.2	چارمغز ونه خنثی ته نږدی خاوری خوښوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. د ساحې چمتو کول

د میوې تولید له 3 تر 5 کلونو پورې وخت اخلي. د دغو کلونو په لړ کې یو باغ بیلابیل مرحلې تیروي. لاندې جدول د یوه بڼ د جوړیدو اساسي پړاوونه ښيي، چې یو پلان د نیالګیو له ایښودو 3 تر 4 میاشتې مخکې عملي کیږي.

پاملرنه: د یوه بڼ د انکشاف نور پړاوونه په دوم نمبر مالوتې پانو کې د اساسي مهارتونو د زدکړو په برخه کې د بڼ د تنظم یا اداري تر نامه لاندې ذکر شوې دي.

د یوه بڼ د پرختیا اساسي پړاونه د ونو د کښینولو څخه مخکې

موده	اساسي مرحلې	فرعي مرحلې	اساسي فعالیتونه
3 تر 4 میاشتې مخکې د نیالګیو تر کینولو	د ساحې چمتو کول	د بوټو پاکول	د ناکاره بوټو او ښو له منځه وړل
		د ځمکې آماده کول	د ځمکې قلبه او نرمول
			د حیواني سرې ګډول
			د ځمکې هوارول
		د بڼ طرحه	د ساحې چاپیر کول (ایسارول)
			طرح، نقشه او ډیزاین کول
			د قطارونو جوړول او د ونو ترمنځ
			د اوبو لګولو د سیستم نصب
			د غوچو کیندل او ډکول

منبع: فرنس سندور، ROP, افغانستان 2008

6. د ځمکې چمتو کول

قلبه کول یا د ځمکې پاسته کول

خاوره باید مخکې د نیالګیو له ایښودو قلبه او پاسته کړو. د خاورې په آماده کولو کې ستر هدف د خاورې پاسته یا سست کول دي. د خاورې پاسته یا چپه کولو ته قلبه وایي. قلبه باید ژوره تر سره شي ترڅو خاوره نرمه او لوی لوټې یې منځه لاړې شي. ژوره قلبه هغه خاورې چې ښه اوبدل شوې نه وي د ځمکې سر ته راولي او همداشان ژوره قلبه د خاورې د جوړښت د له منځه تلو لامل ګرزي چې دا کار بیا د خاورې د وینځل کیدو د میکانیزم د ډیریدو سبب کیږي.

د حیواني سرې کارول

د کمپوست سرې له شیندلو مخکې، حیواني او شنه سره باید 1m ژوره په ځمکه کې وکارول شي. داسې چې د نیالګي د ایښودو پروخت دې په غوچه کې دننه نه اچول کیږي. او باید د نیالګي له ایښودو ورسته اضافه شي په دې شرط چې د سرې د فاسدیدو مرحله پوره شي که داسې و نشي نو د ریښو د شړیدو او له منځه تلو لامل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نايتروجن عضوی منابع، لکه يوريا بايد د ژمي او يا پسرلي په موسم کې د پروخت تجزيي او غذايي موادو د خپريدو لپاره وکارول شئ. که چيرته نايتروجن و کارول شي، نو په حقيقت کې دا مصنوعي سره ده نه عضوي. دا په صنعتي ډول له معدني سرچينو څخه توليدېږي. او له هغه څخه استفاده لکه عضوي سرچيني د بيلګي په ډول د ژو ميتيازي هم شته کارول کيږي. سره د يوې عضوي سرچيني په توګه په خاورو کې د غذايي موادو د جوړولو لپاره په کمه اندازه شتون لري. په ساده عبارت، د تازه سرې کارونه يوازې په مني کې جواز لري نه په پسرلي او يا د بوټو د رشد په دوران کې.

هوارول يا Leveling

د ځمکې هوارول څخه موخه، د سطحې ، تشتي او د جويوو په ډول د اوبولګولو اندازه کول دي. پټی بايد داسي اوبو ته تيار شي چې د ځمکې جيګ او ټيټوالی يې د اوبو د منظم ويشلو مخه ونه نيسي او بايد ډاډه شو چې د اوبو حرکت په ټول پټي کې منظم او همغږی دی.

په لنډ ډول د ځمکې د هوارولو ګټې دا دي:

- د ښه محصول يا نبات ترلاسه کول
- په اوبو د ځمکې پوښل کيدل
- د نباتاتو ښه دريدل تر پخيدو پوري
- 40 سلنه د بيکاره بوټو کميدل او په نتيجه کې د خيشاوې لپاره د 75 سلني ګارګر کمښت
- د کرنيزې ساحې ډيريدل 5 تر 5 سلني پوري
- د زراعتي عملياتو کمښت له 10 تر 15 سلني پوري
- په اوسط ډول له 10 تر 20 سلني پوری د محصولاتو زياتيدل

د ځمکي چاپيره کول (ايسارول) يا Fencing

بادشکن يا د باد ماتونکی، چاپيره کول يا ايسارول، د خاورې خرابيدل د باد له امله او مخنيوی يې، د ځنګلداري په تګلارو پوری تړاو لري. وړې ونې کولای شي په بڼ او يا د بڼ په شاوخوا کې د خاورې د ساتنې لپاره په ځانګړي ډول د ځوانو ميوه لرونکو ونو د ودې لپاره وکارول شي چې دا د ايسارولو يوه اساسي ټګ لاره ده.

7. د ونو او ورايټيو ټاکنه

د ونو د ډول يا ورايټيو انتخاب ډير مهم دی بايد د بازار غوښتنه او د ونو د ودې شرايط په پام کې ونيول شي. دا انتخاب په سيمې او د هوا حالاتو پوري اړه لري. د بيلګي په ډول ديو شمير ونو حساسيت د يخ او باران سره (يوشمير ونې د کلک زنو او غوښنو ميوو (pome fruit) د درلودو له اړخه پيژندل کيږي.) يو شمير کلک زني ميوه لرونکي ونې ژر له منځه ځي، نو ځکه اړتيا ليدل کيږي چې هر څوکاله ورسته نوې ونې کښينول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکاره ده چي لومړنی تصمیم داده چي کوم ډول نبات یا ونه باید وکرل شي. آیا ستاسي په څمکه کي د یوه باغ جوړلو ښه ګټه اخیستنه ده کنه؟ او یا کومه سیمه چي تاسي د بڼ جوړولو لپاره طرحه کړي ده د بازار موندني او لنډ مهاله پانګووني لپاره ښه ده؟ که چیرته تاسي ډاډه یاست چي د یوه میوه لرونکي او مغز لرونکو میوو د بڼ مدیریت وکړي نو آیا تاسي د بادامو، مڼي، زردالو، ګیلاس، انګور، د ستروس کورنی میوې، شفتالو، ناک، املوک، آلو اویا نورو باندي فکر کړی.

د سړې هوا اړتیا یا Chilling Requirements

کلک زنې وني او یو شمیر نور نباتات چي په معتدله هوا پوري اړه لري د خپل راتلونکي کال زخه یا غوټی په دوبي کي پالي او انکشاف ورکوي. په مني کي زخي د استراحت دوري ته ورځي د هوا له یخ درجي سره په مخامخ کیدو ونی د استراحت دوره پیل کوي، خو که له داسي حالت سره مخ نشي نو په عام ډول د پانو، ګلونو او آن میوې په جوړیدو کي ځنډ او خنډ رامنځ ته کیږي. لاندی جدول ښیي چي په افغانستان کي معمولا څو ساعته وني د سانتي ګراد تر ۷ درجو په ټیټه هوا کي وخت تیروي.

میوه	د هوا سړښت تر 7 ° C لاندې	د پسرلنی سړې هوا سره حساسیت	تبصره
زردالو	300-900	لوړه	په پسرلي کي د سانتي ګراد په کچه له 4 درجو ټیټه هوا په ډیره اندازه د زیان لامل کیږي زردالو په ټیټ رطوبت کي ښه رشد کوي نظر لوړ رطوبت ته چي په دوبي کي دی او د ګنو نارغیو لامل کیږي.
شفتالو	600-800	لوړه	شفتالو لندې هوا ته اړتیا لري، د ټیټي درجي په مقابل کي حساس دی. د شفتالو غټي زخي په 6.5 درجه حرارت کي هم زیان منونکي دي. ژورې درې د هغه لپاره ښه ځای نه دی ځکه چي هلته سړه هوا ده.
ګیلاس	800-1500	لوړه	ګیلاس سړې هوا ته اړتیا لري، خو بیا هم د ګیلاس ګل د یخ په مقابل کي حساس دی. له همدې امله له سړو پاکو سیمو کي د تپو او درو شوه یا میلان چي د سړې هوا د وتلو لپاره د وتو لاره هم ولري د ګیلاس لپاره وړ ګڼل کیږي.
آلو	800-1000	لوړه	آلو منځنی سړي هوا ته اړتیا لري او د حرارت اندازه یي په مختلفو ډولونو کي فرق کوي.
ناک	800-1500	منځنی	ناک د استراحت په دوره کي تر 26- ° C او د ودې په پړاو کي تر 45 ° C سره او توده هوا زغملای شي. پسرلني یخ وهل د ناکو د کلني حاصل اندزه مالوموي او په منفی 3.3- ° C کي د ناک راخلاص شوي ګلونه له منځه ځي. په ټیټو ځمکو کي د هغه له کرلو څخه ډډه وکړئ.
منه	1000-1500	منځنی	په منځنی ډول د ودې په دوران کي د حرارت درجه 21 24 C پوري د مني لپاره مناسبه ګڼل کیږي. هغه سیمي چي تند بادونه لري د منی لپاره ښه نتیجه نه ورکوي او همدا شان باید منه د تپو پر څنډو هم و نه کرل شي.
انار	100-200	منځنی	انار په هغه سیمو کي ښه وده کوي چي تود دوبی او سوړ ژمی لري. دغه ونې د ګرمي هوا په پرتله د سړي هوا په وړاندي ډیرې حساسي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادام	500-600	لوړه	بادام تر ټولو ښه وده په هغه سيمو کې کوي چې ګرم دوبی او معتدل ژمی لري. او له نورو شرايطو سره ښه هوکړه نه کوي. بادام معمولا په سړه هوا کې وده نه لري.
پسته	1000	منځنۍ	د پستې ونه په منفی C ° 9- درجه کې زيان ويني .

توت	400	منځنۍ	د توت د ودې لپاره له C ° 30 - 20 مناسب هوا ده.
چارمغز	600-700	کښته	له 15- درجه ټيټه هوا د چارمغز د زيانمنيدو لامل کيږي
زيتون	200-300	لوړه	د زيتونو کښتې تقريباً له 35-7 سانتی ګراد حرارت وده کوی ، خو مناسب حرارت ورته له C ° 20-15 دی. د زيتونو ونه او ميوه په C ° 2-به 9- C ° حرارت کې سخت زيان ويني.
مالته	0	منځنۍ	مالته له 12 تر 37 درجه سانتی ګراد حرارت ته د ښه رشد لپاره اړتيا لري. خو منفی C ° 6- او له دې ټيټ حرارت مالتې ته زيان اړوي.
ليمو	0	لوړه	ليمو په مرطوبو سيمو کې د 13 درجه سانتي ګراد نه تر 37 ښه نتجه ورکوي. د ليمو ونې په منفی C ° 3- درجه حرارت کې زيان منونکې دې.
اينځر	100-200	منځنۍ	اينځر په هغه خاورو کې چې ښه زهکشې شوې وي، لمر، ګرمې او وچه هوا ولرې ښه ژوند کوي.

سرچينه: د امريکا د متحده ايالاتونو د فلوريدا پوهنتون د زراعت ديپارتمنت

له يوه څيړنيز مرکز او يا يوه نمايشي باغ يا قوريې څخه ليدنه تاسې ته دا ارزښمند فرصت درکوي چې د رشد په حالت کې بيلابيلې ونې ووينی د مرکز له مدير سره د خبرو کولو وخت پيدا کړې او د خپل د بڼ مشکلاتو آفاتو او امراضو په اړه ور سره خبرې وکړې او آن د ميوو خوند هم وګورئ.

پاملرنه: تاسې کولای شې چې د ځينو ميوه لرونکو ونو ورايټۍ او د ډولونو بيلګې د زدکړو د اساسي مهارتونو په 4 نمبر چارت کې، چې د قلمې يا پيوند بوټی او نيله بوټو تر نامه لاندی ليکل شوې وګورئ.

د ليدلو لپاره يوشمير ښه سازمانونه په افغانستان کې په لاندې ډول دې

د افغانستان د باغدارۍ د ملي پرختيا ارګان Afghanistan National Horticulture Development Organization (ANHDO) تاسې کولای شی چې د دغه ارګان په اړه زيات مالومات له دغه ويب پاڼې ترلاسه کړې http://afghanistanhorticulture.org/

- د باغدارۍ د ملاتړ او انکشاف سازمان په افغانستان کې چې د خصوصي سکتور او عمومي سکتور نښلولو دنده لري همداشان د حاصلاتو د راټولو وروسته د Value Chainخدمات يا د محصولاتو د ارزښت زنځير تمويلونه په غاړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د افغانستان د باغدارۍ د ملي پراختیا ارګان (ANHDO) Afghanistan National Horticulture Development Organization چي پخوا د Perennial Horticulture Development Project (PHDP په نامه یادیده د شپږ ستیشنونو په درلودو سره په افغانستان د میوه لرونکو ونو ډیري ورایټۍ لري.

د افغانستان د باغدارۍ د انشکاف ملي ارګان(ANHDO)

مرکز ي دفتر کابل د بادام باغ ځیرنیز فارم کابل افغانستان	جلال آباد د ننګرهار نوی ځیرنیز فارم جلال آباد دتورخم سړک
کندهار د کوهرم ځیرنیز فارم	هرات د اردو خان ځیرنیز فارم انجیل ولسوالی
مزار شریف د دهدادي ولسوالی ځیرنیز فارم	کندز د کندز بنار ځیرنیز فارم

- د افغانستان د ملي باغدارۍ د پراختیا ارګان (ANHDO) د کتابونو د ترلاسه کولو لپاره دغه ویب پاڼي ته سر ووهئ: http://www.afghanistanhorticulture.org/phdp/Publications.aspx

- همدا شان PHDP هم په ډیرو تازه وارد شوو ورایټیو کار کوي. کله چي د ANNGO لخوا و ارزول شي دغه ورایټي ګاني د کرلو لپاره خلکو ته په اختیار کي ورکول کیږي.

د افغانستان د قوریي لرونکو د ملي ارګان ویب پاڼه یا ANNGO http://anngo.org.af/

- ANNGO د PHDP د پروژې د یوې برخي په توګه جوړه شوه او د 25 په شاوخوا کي محلي ټولنیزې قوریي یې د افغانستان په ۲۲ ولایتونو کي سره را ټولي کړي دي.

د محلي قوریه دارنو پته او اړیکي (منبع ANNGO)

ولایت	نوم	دفتر	د اړیکي شمیره
غزني	حکیم ثنایي د قوریه دارانو ملي ټولنه	د ملي بس پخوانی تم ځای	0799471746
تخار	د تخار د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0700700380
میدان وردګ	د میدان د قوریه دارانو ملي ټولنه	ګلزار مارکیټ	0775181237
هلمند	د هلمند د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرني ریاست	0706906810
زابل	د شهر صفا د قوریه دارانو ملي ټولنه	جلال خان کلی	0700382737
بلخ	د خلم د قوریه دارانو ملي ټولنه	د خلم ولسوالی	0799485749
کنړ	د کنړ د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0700994374
بغلان	د چون غر د قوریه دارانو ملي ټولنه	پل خمري	0777881909

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیا	د پکتیا د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0799053446
سمنګان	د ایبک د قوریه دارانو ملي ټولنه	ګودام سړک	0799102397

ولایت	نوم	دفتر	د اړیکي شمیره
لغمان	د لغمان د قوریه دارانو ملي ټولنه	چهار دهي کلی	0799670660
بدخشان	د بدخشان د قوریه دارانو ملي ټولنه	بهارک ښار	0775386708
هرات	د هرات د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0708462422
بامیان	د کوه مر د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کوه مر ښار	0775851690
پروان	د سید خیل د قوریه دارانو ملي ټولنه	سید خیل	0799752889
ننګرهار	د ننګرهار د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0775450552
کندز	د کندز د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کرنی ریاست	0786166625
پروان	د باګرام د قوریه دارانو ملي ټولنه	رباط کلی	0700029628
بغلان	د امام قطبی د قوریه دارانو ملي ټولنه	اریا مارکیټ	0778812435
بلخ	د ام البلاد د قوریه دارانو ملي ټولنه	مزارشریف	0700049952
بغلان	د اندراب د قوریه دارانو ملي ټولنه	ده سلاح ښار	0707923932
میدان وردک	داکتر وکیل انجمن قوریه داران ملی	د سنګ سیاه کلی	0700249579
کندهار	د کندهار د قوریه دارانو ملي ټولنه	د ګادیانو سړک	0700305406
کابل	د پغمان د قوریه دارانو ملي ټولنه	دوده ماست کلی	0700280657
لوګر	لوګر د قوریه دارانو ملي ټولنه	پل آلم ښار	0708370934
کابل	د شکر درې د قوریه دارانو ملي ټولنه	د کوچیانوکلی	0798718114

په افغانستان کې د میوه لرونکو ونو ګڼ ډولونه شته چې اوس مهال په ملي کلکسیون کې خوندي شوي دي. دغه ورایټۍ د باغدارۍ د پراختیا په مرکز کې (Perennial Horticulture Development Centers) شته، **چې تاسې کولای شی، چې له دې مرکزه لیدنه وکړئ او له اړونده مسوولینو سره د میوې د ونو د کیفیت او ډولونو په اړه بحث وکړئ.**

بادام

په ټوله کې د بادامو 90 ورایټۍ یا ډولونه په ملي کلکسیون کې، د باغدارۍ د پراختیا Perennial Horticulture Development Centers په دوو مرکزونو مزار شریف او کندز کې شته.

منشاء	ورایټي
سمنګان	د سمنګان کجک
کندز	چار درې کاغذي
ننګرهار	میده کاغذي
بلخ	پسته بادام
بلخ	ستار بایي بخملي
هرات	دوه پوسته کاغذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندهار	چنګکي

منه

په عمومي توګه د منې 86 ورایټۍ په ملي کلکسیون کې د باغدارۍ د پراختیا Perennial Horticulture Development Centers د کابل او کندز په مرکزونو کې شتون لري.

منشاء	**ورايټي**
پروان	حبیبي
بلخ	ګوا رخش
پنجشير	نازک بدن
وردګ	سی‌مه ایز
بدخشان	رخش
سرپل	قندک
تخار	زرد بیګي

زردالو

د افغانستان د ملي کلکسیون د باغدارۍ د پرختیا Perennial Horticulture Development Centers مرکز په کابل او مزار شریف خانګو کې 129 ورایټۍ لري.

منشاء	**ورايټي**
ننګرهار، وردګ، کابل، بلخ، کندز، پنجشیر، و پروان	امیري
بلخ	پیرنقشي
پروان، وردګ، پنجشیر، ننګرهار و هرات	قیسي
کنړ، وردګ، ننګرهار، هرات و کندهار	چار مغزی
کندهار	نري سپین
بامیان و وردګ	ساقي
لوګر	قندک

ستروس

د ستروس 54 ورایټۍ د ملي کلکسیون د باغدارۍ د پرختیا د مرکز Perennial Horticulture Development Centers د جلال آباد په څانګه کې شته.

منشاء	**ورايټي**
ننګرهار	سی‌مه ایز
ننګرهار	شیشم باغي
ننګرهار	لیسبن
کنړ	میتا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننګرهار	چینو تو
ننګرهار	کاغذی
ننګرهار	لیسبن

شفتالو

په توله کې 110 ډوله د شفتالو ورایټی د باغداری د پرختیا Perennial Horticulture Development Centers د مرکز د هرات او کندهار ولایتونو د ملي کلکسیون په ځانګو شته.

منشاء	**ورایټي**
ننګرهار و کندهار	ګرمه
بلخ، سمنګان و بغلان	جوزايي
کنړ، کندز، سمنګان و بغلان	سرده
هرات و کابل	شلیل شب رنګ
کندهار	شلیل زرد
بلخ	جوي شیرین
کندز، سمنګان و بغلان	سرطاني

انار

په ملي کلکسیون کې د انارو د 79 ورایټیو ډولونه شته، چې د باغداری د پراختیا Perennial Horticulture Development Centers د مرکز په کندهار او جلال آباد ځانګو کې شته

منشاء	**ورایټي**
بلخ و ننګرهار	شیرنک
کاپیسا	مایه خوش سپین
فراه	سزک داني سرخ
ننګرهار و بلخ	تاشقرغاني
کاپیسا	ککه شین
بلخ، ننګرهار و کاپیسا	کندهاري
سرپل	مایه خوش

جاپاني آلو

په ملي کلکسیون کې 54 ورایټی د جاپاني الوګانو شته، چې د باغداری د پراختیا Perennial Horticulture Development Center په هرات او کندهار ځانګو کې موجود دي.

منشاء	**ورایټي**
بلخ	ژرکندزي
ننګرهار	سلطانپوري
هرات و کابل	سور
کنړ	رید فلش

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات و لغمان	ژړ
وردک، کابل، بلخ و پنجشیر	فارموسا
سور فارموسا	کندز

8. طرح، ډیزاین او د نیالګیو د کښینولو تګ لاره

د باغ طرحه په اوږد مهال کې د ونو په روغتیا باندې خپل اثر لري او همداشان په باغ کې عملیات هم آسانه کوي، لکه شاخه بري، اوبه لګول، د سرې ورکول او د هرزه بوټو او آفاتو کنټرول او نورې اړونده چارې په آسانه تر سره کیږي. د ونو او ردیفونو ترمنځ واټن تاسي سره د ناروغیو په کنټرول او د حاصلاتو په راټولولو کې مرسته کوي.

په عام ډول د بڼ ډیزاین او د نیالګیو کښینول یو منظمې تګ لارې ته اړتیا لري او دغه تګ لاره په مختلفو ډیزاینونو طرحه کیږي. لکه مربعي، مستطیل، مثلث، پنځه پایه یي او داسي نورې تګ لارې. دغو طرحو او تګ لارو لپاره دوې اصلي دلي شته. واړه بڼ وال (هغه بڼ وال چې کمې ځمکې لري) دغه ډله کسان له مربع یا مستطیل شکلونو څخه د خپلو باغونو د جوړولو لپاره کار اخلي. په عین وخت کې پنځه پایه یي تګ لاره د هغه بڼ والو لپاره مناسبه ده چې پراخې ځمکې د محصولاتو د تولید لپاره لري. نیله بوټی یا Rootstock او د شکل ورکولو تګ لاره هم ګټوره ده تاسي د دغو طرحو مثبت او منفی اړخونه دلته لوستلای شئ.

مربع تګ لاره(*Square pattern*)

- مربع یا څلور ضلعي د باغداری تر ټولو ساده تګ لاره ده. په دغه تګ لاره کې د ونو او قطارنو ترمنځ واټن برابر دی.
- د ونو منځ خالي وې او په دغه سیستم کې د ونو ترمنځ د نورو محصولاتو د کرلو اجازه هم ورکول کیږي.
- د مربع شکل یوه ګټه دا هم ده چې په آسانی سره دیزاین کیږي. او همداشان ماشین آلات په آسانه پکښې کار کولای شي.
- په دغه تګ لاره کې ونې سهار او مازدیګر یو پر بل باندې سورې کوي نو دغه تګ لاره تر ډیره په ګرمو سیمو کې چې ډیر لمر لري د ګټې اخستنې وړ ده لکه د افغانستان ختیځ او سویلي برخې چې ښکته ځمکې لري.
- خو په سړو سیمو لکه د افغانستان مرکز او شمال چې ځمکې په لوړه کې موقعیت لري دغه سیستم ګټور نه دی.

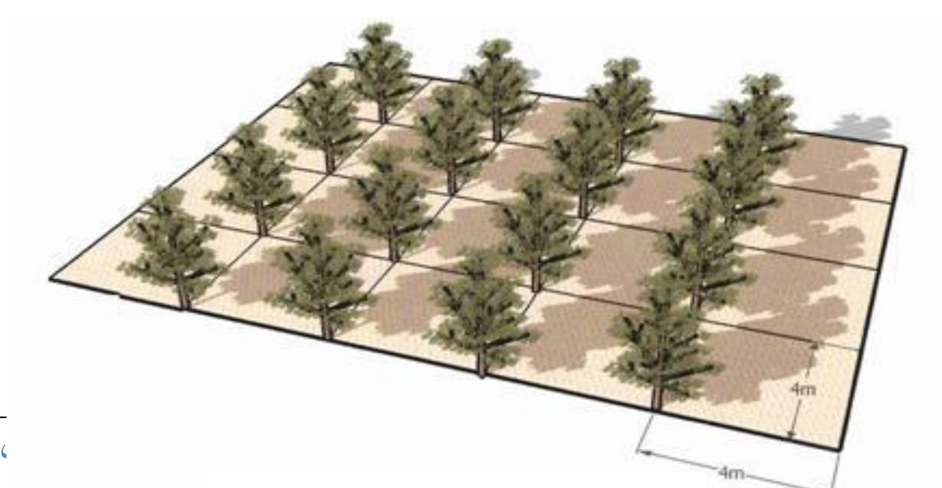

مربع تګ لاره (*Square pattern*)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستطيل تک لاره (*Rectangular Pattern*)

- په دغه سيستم کې ونې د هر مستطيل په يوه کونج کې کښينول کيږي. د دوو رديفونو ترمنځ واټن معمولاً د دو ونو ترمنځ زيات دی چې په يو رديف کې سره ځای لری. د ونې او قطار ترمنځ برابره فاصله نشته.
- د ونو د رديف ترمنځ په کافي اندازه فضا شته چې دغه کار د زراعتی عملياتو لکه شاخه بری، ابولګولو، دواپاشی، د حاصلاتو د راټولولو او نور ماشين آلاتو څخه د ګټې اخستو کار آسانه کوي.
- که په دغه تک لاره کې د مستطيل اوږد طرف د لويديځ او ختيځ په ليکه برابر شي نو د سهار او مازديګر لخوا د ونو سورى يو پر بل کم راځي چې په پايله کې يې هره ونه په کافي اندازه له لمر څخه استفاده کوي او دغه تک لاره د سړو سيمو لپاره ګټه وره ده.

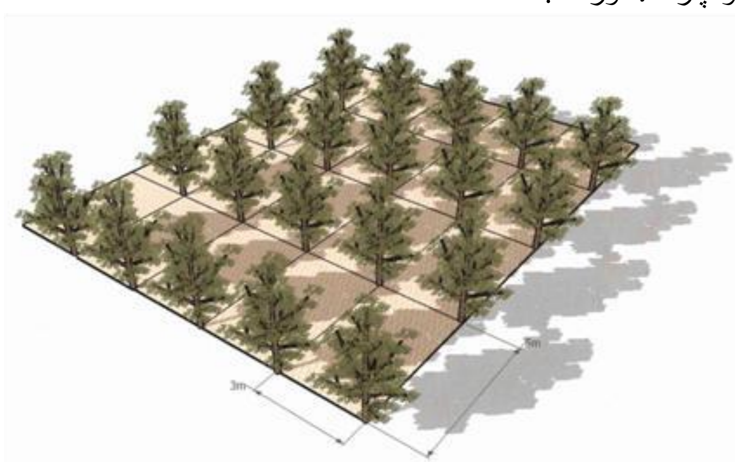

مستطيله تک لاره (*Rectangular*

پنځه پايه يي تک لاره(*Quincunx or Diagonal System*)

- دغه تک لاره د مربعی تک لارې سره ورته والی لري، چې په اساس يې د هري مربعی په سر کې يوه د مڼې يا ناک (هغه ميوه لرونکي ونې چې اوږد عمر لري) کښينول کيږي. او د مربعي په منځ کې داسې ونې کرلای شو چې ژر ميوه توليدوې او دغه ونې بايد وروسته له څو کلنو هغه وخت له منځه يوړل شي چې اصلی ونې وده او ميوه وکړي.

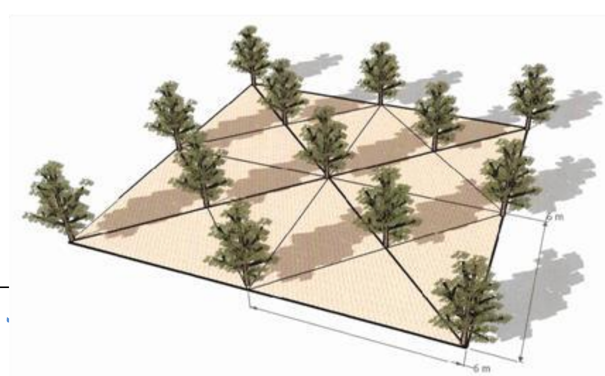

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه پایه یي تګ لا

د کانتور سستم (*Contour System*)

- د کانتور تګ لاره په عام ډول په شوه یا میلان لرونکو ځمکو او د تپو پر سر د تطبیق وړ ده.
- په دغه تګ لاره کې ونې د کانتور په اوږدوالي او یا هم د شوې یا میلان په پاسنۍ برخه کې کرل کیږي.
- دا سیستم د هغه ځایونو لپاره ډیر ګټور دي چې د خاورې د فرسایش یا له منځه تلو خطر په کې زیاد وي او د اوبه لګول هم پکې سخت وي.
- دغه تګ لاره د افغانستان لپاره هم ګټوره ده چې ښه بیلګه د افغانستان په شمال کې چیرته چې د پستې ونې کښینول شوي لیدلای شو.

د کانتور سیستم د چپ طرف تصویر د WFP یو نمایشی باغ دی چې د بلخ ولایت په شادیان سیمه کې موقعیت لري

9. د ونو ترمنځ واټن

د ونو ترمنځ واټن نه یوازې چې کرنیز عملیات لکه په باغ کې د ماشین آلاتو کارونه، دوا شیندنه، شاخه بري، د محصولاتو راټولو آسانه کوي، بلکه د ځمکې پر حاصلخیزی، د آفات او امراضو پر کنټرول او ونو ته د لمر په رسیدو باندې هم لوي اثر لري. همداشان د ونو ترمنځ واټن د میوه لرونکو ونو د اوږد عمر لپاره مهم کار دی. په عین وخت که د ونو ترمنځ لازم واټن نه وي نو د ونو حاصلات هم کمیږي. خو که چیرته د ونو ترمنځ واټن زیات هم شي نو پر حاصلات منفی تاثیر کوي یعنی ډیره ځمکه شاړه پاتې کیږي. که چیرته د ونو او ردیفونو ترمنځ فاصله باندې پوه شي، نو په یوه ساحه کې د ونو د کښینولو لپاره آسانه چاره ده. په یوه ساحه کې د ونو د شمیر د کښینولو لپاره له دغه فارمول څخه ګټه اخلو:

$$\text{د ونو یا بوټو شمیر} = \frac{\text{د کښت لاندې ساحه یا سیمه}}{\text{د بوټو ترمنځ واټن} \times \text{د قطار تر منځ واټن}}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلګې په ډول که چېرته موږ 2000 متره مربع ځمکه ولرو او وغواړو چې یو باغ پکې جوړ کړو او د ونو ترمنځ فاصله 5 مره او د دوقطارونو ترمنځ 4 متره واټن په پام کې ونیول شي په یاده ساحه کې څومره نیالګیو ته اړتیا ده؟

$$\frac{2000\ M^2}{5\ \times 4} = 100\ plants\ in\ \ 2000\ M^2$$

د قطارونو او ونو ترمنځ واټن

د میوو ونې	د ونو او قطارنو ترمنځ واټن په متر	
	د ونو ترمنځ واټن	د قطارونو ترمنځ واټن
مڼه	5	6
ناک	4	6
زردالو	6	6
شفتالو	6	6
آلو	5	6
آلوبالو	6	6
مالټه	5	6
انار	4	5
لیمو	4	5
املوک	7	8
توت	10	10
اینځر	5	5
زیتون	7	7
چار مغز	15	15
پسته	7	8
بادام	5	6

په دې جدول کې د ونو او قطار ترمنځ واټن زیاد دی. خو دا یوه لویه تیر وتنه نده، د ونو او قطار ترمنځ زیاد واټن یو دودیز سیستم دی او له دې جدول څخه پوهیږو چې په افغانستان کې د ونو ترمنځ واټن عام کار دی. خو که د ونو او قطارونو ترمنځ واټن کم وي نو دا د دې معنی لري چې په یو هکتار یا یوه جریب ځمکه کې ډېر نیالګي کښینو، چې ونې ډېرې نه لوړیږي او شاخه برې یې آسانه او د ونو حاصل هم په آسانی سره راټولیږی. په دې ډول بڼ کې که د هرې ونې حاصل زیاد هم نه وي خو بیا هم د باغ عمومي حاصل زیاتیږي. په څیړنیزو او وړو فارمونو کې معمولا د ونو او قطارنو واټن لږ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مزار شریف څیرنیز فارم چې د ونو او قطارنو ترمنځ یې فاصله لړ ده

10. د نیالګیو کښینول

ورسته له پورتنیو مراحلو چې مخکې یې یادونه وشوه لکه (د سایت یا ساحي ټاکنه، د ځمکې آماده کول، د ورایټیو ټاکنه د بڼ طرحه او دیزاین) د نیالګیو په کښینولو پیل کوو:

د غوچو آماده کول

د باغ دیزاین ته په پام سره لومړی باید د ونو د ایښودو ځایونه په نښه شي. د دې کار لپاره د نیالګیو دایښودو له تختي کار اخلو لکه څنګه چې په لاندی تصویر کې ګورئ.

د نیالګیو ایښودولو له تختي څخه د کټې اخیستو تګ لاره. سرچینه (AAEP)

وروسته له دې چې د نیالګي د کښینولو ځای د یوه سیخ یا لرګي په واسطه په نښه شو، مخکې له دې چې غوچه وشکوئ، نو د نیالګیو کښینول د تختي جرې په ځمکه کې د ننویستل شوي لرګي یا سیخ سره برابره کړئ. لکه څنګه چې په تصویرونو کې ښکاري دوه نور سیخونه هم د نیالګیو د ایښودو د تختی د جرې په دوه خواوو کې ځای پر ځای کړئ او په ځمکې کې یې ننه باسئ. اوس د نیالګیو د ایښودو تخته لرې او د غوچې په کیندلو پیل وکړئ. کله چې نیالګی کښینوی نو بیا هم د نیالګیو د کښینولو تخته د غوچې د دو خواوو د سیخونو په منځ پریږدئ او نیالګی د تختي په جرې کې ځای پر ځای کړئ ترڅو قطارونه مو په یوه مستقیم خط کې راشي.

- د نیالګیو غوچه باید د 60CM X 60CM X 60CM په شاوخا کې وي. غوچې ورسته له بارانه و شکوئ او یا مخکې له شکولو خاوره اوبه کړئ.
- کمپوست او سره د آماده کولو مهمې برخې دي، ځکه په خاوره کې د عضوي مواد شتون د خاورو کیفیت ښه کوي او ښه خوراکي مواد د ونې لپاره برابروي.
- هره غوچه نیمې کراچې یا له 5 تر 10 کیلو ګرامه کمپوست ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- کله چي غوچه شکوئ نو سربیرنه خاوره له لاندینی خاورې څخه جدا کړئ.
- کله چي غوچه آماده شي نو کمپوست له سربیرني خاورې سره یو ځای او د غوچي په لاندنی برخه کي یي واچوئ(همداشان کولای شی چی د 25 گرامو شاوخوا کي single super phosphate هم په غوچه کي اضافه کړي خو ډیر ضرور هم نه دي).
- غوچه بیرته له خاورو ډکه کړئ چي د ځمکي له مخي لوړه وي. خو دا طبیعي ده.

- د نیالگیو له ایښودو 2- 3 اونی مخکي د غوچي په نښه کول. دغه وخت اجازه ورکوي چي خاوره لاندي ځای ونیسي او کمپوست هم ښه تجزیه شي. که مونږ له 2 تر 3 اونی پورې صبر ونکړو نو کومه ستونزه نشته مونږ کولای شو سم دلاسه کمپوست او سره یو ځای کړو.

د نیالگیو غوچه باید د 60CM X 60CM X 60CM په شاوخا کي وي. سرچینه *(AAEP)*

پاسنی خاوره یوي خواته او لاندنی خاوره بلي خواته واچول شي.

کمپوست له سربیرني (پاسنی) خاورې سره یو ځای او د غوچي په لاندنی برخه کي یي واچوئ (تاسي همداشان کولای شي چي د 25 گرامه په اندازه د سوپر فاسفیت ترکیبي سره هم استفاده کړي، خو حتمي نه ده. د تصویر سرچینه (AAEP)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نیالگیو د اېښودو تخته ستاسي سره مرسته کوي چې ونې په یوه مستقیم خط کې راشي او
مستقیمې و درېږي. د تصویر سر چینه ر(AAEP)

د نیالګي د ثابت درېدو لپاره تکیه ودرول

د نیالګیو له اېښودو ورسته باید ونه ژر اوبه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان په تنګسه کې موسسه د چک په جمهوریت کې یو غیر دولتي نړیوال سازمان دی چې د نړۍ په ګوټ، ګوټ کې پراختیایي مرستې چمتو کوي.

دا مالوماتي پاڼې د کرنې د مسلکي لیسو د زدکړې په برخه کې د بنه والي راوستلو په موخه د چک جمهوریت د پراختیایي مرستو پواسطه خپرې شوې دي.

لیکونکی: نهضت الله نهضت

تصحیح: د کرنیزو ښوونو د ټیم لخوا

ژباړه: نجیب الله فروتن

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library